

गूढशुठालु ठीटी

नेपालालु डुडुठु डुलकुडु अडुधीठानु खुअशुचु
कुीठुडु-छुडुडु
अडुशुखुडुडु - २

संवैधानिक संवाद केन्द्र
CENTRE FOR CONSTITUTIONAL DIALOGUE

संवैधानिक संवाद केन्द्र

येल्च

सम्बईठानीक सम्बाड् केन्डरा

पर्ईलो छ्यूक्च : २०६५ लेस्

मीरीक लोयाट् © सम्बईठानीक सम्बाड् केन्डराड् पट्ट लोयाट् जोगडीस्म ले । बाहासओ राहच ठगनओ रुपाड् सम्बईठानीक सम्बाड् केन्डराके हौटेऊ लाच डेम बेपार माजाट्च टरीकए ईसे कीटापओ भाक्को फेरी छ्यूक्के र/यावा उलठा जाट्के ह्योकले । होसे फेरी छ्यूक्च र/यावा उलठाओ काट् फ्याक् सम्बईठानीक सम्बाड् केन्डराके याहाके परीसले ।

खीका डूम्च हट छाप्डीच

पीरीन्ट पोईन्ट पवलीसीड्, टीरीपोरेसोर, काठमाडओ ।

मीफाट् वारके याबा ईसे कीटापओ बाटी माकाड् याहाच ठगनाड् डूपमना जाट्नी

सम्बईठानीक सम्बाड् केन्डरा

सोम आँटी, अल्फावेटा कम्पेलेक्स, मीनाम बानेसोर, काठमाडओ

टेलीफोन नं. ९७७-१-४७८५४६६ / ४७८५४८६ / ४७८५९९८

ई-मेल : info@ccd.org.np

वेबसाईट : www.ccd.org.np

ਗੂਮਸ਼ੁਠਾਠ ਠੀਟੀ

੨

गूमस्त्राळ ठीटी	१
चीन्डीटाक्	१
मौलक्म जाट्च कामौ मनीटा	२
बीबाड् समाढान्	३
गूमस्त्राळ लीसौ राज्न्ईटीक अस्ठन्स	४
गूमस्त्राळ ठीटीओ ठपना	४
नेपालाड् गूमस्त्रा	५
आढारभूट समबईदनीक आस्काट्कौ	६

गूमसठाऊ ठीटी

नेपालो मीघया सम्बीढान-२०६३ ओ ढारा १५९(१) कै नेपाल काट् गूमसठाऊ लोकटान्ठीरीक् गन्टन्टरया लीस आछाने डेम नीठ्यान जाट्मले डेहाड् ड होलाड् नेपालो गूमसठाऊ रूप, सांगा र ईसे भीटीरी वेवसठा जाट्च ठगनको बारे चीलीमीचीली रुपाड् डेम माडेमले । सम्बीढानसभाई ईसे पट्ट कुराकोकठ राहचके नीठ्यान जाट्म मीनाम सम्बीढानाड् मोलक्चले ।

गुमसठा माकाड रीक्च ऊड्डेस्यको समेनो काट् राजनईटीओ ठीटी आले :

- » लीसके मोलच खासके,
- » सरखारके जन्टा खेरेप टाहाकके ।

भीनटाऊ २५ गोटा भन्डरा ढलीड् लीसाड् ठरठराऊ रूपऊ गूमसठाऊ ठीटी ले । ठरठराऊ महाडीपओ ठरठराऊ मारूच हट कराड्च लीसाड् ईसे ठीटी लाके जाट्च डीन्चीस्मले ।^१

गूमसठाए मट्टई लीस मोलचीसूच बा सरखार जन्टाको खेरेप छान्च पक्का जाट्के माहयाकले डेच बाट् वारके डेहाड् जरुली ले । लीसो सांगा कूटा लेढ्याड् ड ईसई सूरको डीन्के भर्मीयो लोयाट् र सेहेच सासनके मनीटा जाट्चीसले ।

मेलऊ कीसीमो गूमसठा लाके वाटी नेपाल के डूस् ओलोकच छलफलकोके वारकके सूरसमेनओ ईसे चीन्डीटाकच पूस्टीकाड् बीचारडीके लेकेज परीसूच अरठोकाड् ड वाराकचीसाकमले ।

चीन्डीटाक

नेपाले गूमसठाऊ लाके नीठ्यान जाट्म भ्यामले । होटा छान्नाड् सम्बीढान सभाए नेपालके कडीन्च गूमसठा खाट्ले डेच वारे छलफल जाट्म नीठ्यान जाट्के परीसूच छान्मले ।

---

१ अर्जेन्टिना, अस्ट्रेलिया, अस्ट्रिया, बेल्जियम, बोस्निया हट हर्जगोभिना, ब्राजिल, क्यानाडा, कमोरोस, इथियोपिया, जर्मनी, भारत, मलेसिया, मेक्सिको, माइक्रोनेसिया, नाइजेरिया, पाकिस्तान, रुस, सेण्ट किट्स तथा नेभिस, स्वीट्जरल्याण्ड, युनाइटेड अरब इमिरेट्स, संयुक्त राज्य अमेरिका र भेनेजुयला । कोई लीसको (दक्षिण अफ्रिका र सुडान)आड् सङ्घीय ठीटीको लेल्याड् र कूडी च कारनवस् होसेकूड् ईसे डाक् परयोग डेहाँ माजाट्ले । अरु कोई लीसको (इराक र सुडान) सङ्घीय ठीटीआड् फेरिसके परकीरीयाड् ले ।

ईसई बारेआड अघेर डीनच ग्यान हट अरु गूमसठा ठीटीओ अनभवकोईइ काम लगडीसच लाम टनाकम लाके ह्योकले ।^२

गूमसठाऊ लीसाड पट्ट भाऊ सासन् टकनीड हक र आईन खास्के सकटी सम्बीढानओ रुपाड पट्ट डेनाड डेनामो/गूमसठाऊ सासनो ठगन र लीसो ठहरीच लग्गा हुपच गूमसठाऊ राजनईटीक फोटको माजभाड पुड्च जाट्चीसच छान्ले । होसेकुड लोयाट् गूमसठाऊ सम्बीढानईड भाक्च जाट्च छान्ले । ईसई गूमसठाऊ फोटको लीस, लग्गा वा परान्टा लख ठरठराऊ मीयारमीनईड चीन्डीचीसले । होसेको कूढीनच मीयारमीनई चीन्डीस् द्याड ड होचेऊ भराड माभूरुमच हको नीट्यान डेह्याड माछान्ले, ईचेऊ नीट्यान सम्बीढानाड ज लेके जरुली ले ।

गूमसठाऊ लीसाड सकटी पूडके बाटी काम लाईडीसच ठीटी काट् मट्टई माले । ठरठराऊ गूमसठाऊ लीसकोआड काटई रुपाड डीनच लछीनको डेहाड ढलीड ले । भूरुमचीसच गूमसठाआड लीस् याबा परान्तीय सरखारओ सकटीको डाँजोओ रुपाड नीम्सोरो छान्ले डेहाड माभूरुमच गूमसठाआड माक्च टहओ फोटकोके लोयाट् फराक् छान्ले । गूमसठा काटोईड लीस केट्चो ठीटी देखीन् ग्याड्ट छान्ले र ईसे ठीटीआड मार्च लीसो गुमसठाए पट्ट डेनाड डेनामो सरखारईड लोयाट् डीनके छान्नाड होसेको डेनामो हूटाड छान्ले । ढलीड लखा गूमसठाआड गूमसठाऊ फोटको (खन्नी) जम्मई रुपाड लोयाट् ओल्च माछान्ले र गुमसठाईड - कानूनी रुपे भाहाके ड माह्योकले ।

मोलकम जाट्च कामो मनीटा

गूमसठाऊ साँगा डेच (साभ्या) पट्टको मोलच सरखार लेच ठीटी आले । ईसे ठीटीओ सफलटा ईस्के ब्याख्या जाट्च नीयमकुड परसट्टा र ठरठराऊ साभ्यारीकूड मीघ्याड खटाक्चऊ टोकाड भर परीसले । चाहौं लेच पट्ट डेनाड डेनामो हट मांकाड लेच लीसो अरु ठगनको, राजनईटीक डलको हट गूईयाऊ जातीओ जोलीकोके हटई कराडच रुपाड पट्ट भर्मी के काट्ठाड मोलक्चीसाक्के परीसच छान्ले ।

सम्बीढाने सरखारो ठरठराऊ टहओ काम हट लोयाटओ परट्याभूति जाट्ले । सम्बीढान सूढार माजाट्टार होसेकोआड कूसई फेरीस् पक्का माछान्ले ।

ममूली रुपाड, कूसई ड टक्डीच लग्गाड सम्बीढानए लोयाट् याहके जाट्च अबसठाड सम्बीढाने माक्च नीकाए टाक गूमसठाऊ संस्थाको र गूमसठाऊ कानूनो घाइच मनीटा

२ गूमसठा सम्बन्धी मीयारमीन केसच रीलीङ्ग्या जर्ज एन्डरसन नओ कीटापो 'Federalism: An Introduction' (Oxford University Press, 2008) नेपाली लेट्च 'सङ्घियता : एक परिचय' संयूक्त रासटसंघीय वीकास कार्याकरम् (यूएनडीपी) आई येल्च आले । डीहां डेहांइ होसे कीटाप डीन्ले ।

छान्चले डेच बाट छयाङ्ग रुपाड बयेन जाटले । होसे घाइच मनीटाके गूमसठाऊ एकाईकूड लोयाट र राहच ठगनकाऊ ईस्टरओ परट्याभूटीकठ बोरोबोर खासच छान्चले र ईसके सम्बीढान सूढार जाटनाखीङ् मटई फेरडीके योक्चीसले । कोही मूलकाड गूमसठाऊ एकाईकोए मेल्लऊ सम्बीढान खासम केटमले र होसे सम्बीढानए होसई एकाईयो साँसठाकूड काम केटच ठीटीआड डाके हटई गूमसठाऊ सम्बीढानीड याहचीसच लोयाटके पूरा खासके काम जाटमना डूच छान्चले ।

गूमसठाऊ टह र माकूड टह मीघ्याड लोयाट पूडच कठ राहच बीसय खास जाटम लीसो अईन खासके लोयाट हट परसासनीक कामको कठ खेरप छान्चले । गूमसठाऊ एकाईयो सरखारकोए गूमसठाऊ बाटी याबा होचेऊ टर्फईड काम केटमना गूमसठाऊ कानून कामाड लाईडीम डूच छान्चले । पट्ट लग्गाकूड माकच खन्नीयाड गूमसठाऊ मेनु काम जटाकच साँगा माछान्चई ईन्च जाटच आले ।

खास जाटम लीसो हीलसाओ नीटी, लीसो जोगार, पेलीस नीटी, अन्तलीसो बेपार, लीसलीसो सन्ढीकोके मन्डीच हट लीसो खन्नीओ अघेर राहच आढारो खटन खासच हटई वीकासकठ राहच मामलाको ढेनामो सरखारो कानूनी लोयाट भीटीरी परीसले । आढारभूट पाहली हट स्वासठ्या सेवाको, खेटी, ठलहूपमऊ जोगार, माकाओ चुनाव, माकाओ सुरछया र ठीनी गोमके सामान्यटए गूमसठाऊ एकाईओ सरखारकूड कानूनी, लोयाट याबा परसासन् भीटीरीङ् राहले ।

सेन्सेन्, गूमसठाऊ सरखारए खाससई मन्ढ्याङ्को डाके जाटच छान्चले । माकच टहो सरखारकोई पाहली याबा स्वासठ्य याबा अरु बीसया काठ राहच मेल्लऊ नीटीको जोहो जाटच मेहोराङ् होसे मापडन्ड (मन्ढ्याड) मन्डीकके बाहले ।

सेन्सेन्, कानून खासके परीसच मीनाम लग्गा डाँहाँचीसले र होसेकोबारे सम्बीढानाड छयाङ्ग रुपाड माडेचीसम छान्चले । होडीन्च बीसयाड कूसई टहो सरखारई कानून खासके आले डेच बाट सम्बीढानाड ज नीठ्यान जाटके परीसले । कानूनी ढूटाङ् ईसके वाँकी डूच लोयाट (Residual Power) डेचीसले । कोई लीसकूड सम्बीढानए वाँकी डूच लोयाट ढेनामो सरखारके याहच छान्चले डेहाड अरु लीसो सम्बीढानए ईडीन्च वाँकी डूच लोयाट (अवसीस्ट लोयाट) ईसठानीय (माकूड) एकाईकोके याहम ले ।

धीघाड् अमाढान्

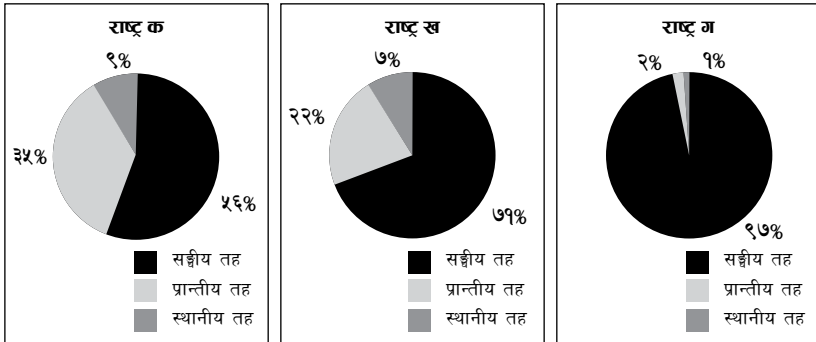
गूमसठाऊ ग्योहच एकाईयो लोयाट भीटीरी कानून खासच काम वाहले याबा मावाहले डेच बीसायाड काटकाट गूमसठाऊ लीसाङ् वीवाङ्को ख्योम ले । कूडीक च लीसकोआड सम्बईढानीक अडालटे ईडीन्च वीवाङ्को खासच जाटले । अरु लीसाङ् ईडीन्च वीवाङ् सम्ढान्

जाटके जीममारी पट्ट डेनाड डेनामो (सीरीसटा) अडालटओ कामो लगगाड परीसले । गूमसठाऊ ठीटीओ सेहम केटके बाटी जम्मई सरखारकोए अडालटओ नीठ्यानको मन्डीके न परीसले ।

गूमसठाऊ लीसो राज्जईटीक अरुठन्ना

सम्बीढानए टानाँकम डेच कामको फेसाकच रुपाड कामाड लईडीके बाटी डेनामो हट ईसठानीय तहो एकाईकोके पट्टको अढीढीस मोलकचीसच रुपाड राहके मीलाम लेच र काम लईडीसच बाहासुको पुडके परीसले डेच अघेर ज वारच मामूलीआड र गूमसठाऊ सम्बीढानके छान्ले । गूमसठाऊ एकाईकूड ठीनी कठ राहच स्वायाट्टटो नीयमन (वीढी) ठरठराऊ ढचकाड जाटचीसच ले । ठरठराऊ गूमसठाऊ एकाईयो मज्भाऊँ भेजाहारी हट हीलचओ लोडाकचआ रेघा डाड्चीसम फरक छान्चय जाटनाड मूलकभर कास्योऊ हीलचहो हटीड गूमसठाऊ वीकास छान्च खास्के कूडीक लीसकोए च वीट्टीय गूमसठा याबा वीट्टीय माभूरुमचीसच वेवसठा जाटम् ले ।

ठरठराऊ गूमसठाऊ ढाँचाकोआड सरखारो ठरठराऊ टहको मज्भाड लेच राहच चीट पूडके नीककई रुपाड फरक छान्के ह्योकले ।

चित्र १ : उपकेन्डीरीय सरखारकूड ठीनी सोयट्टटा - सोम गोटा गूमसठाऊ लीसकोआड जम्मा ठीनी राजस्वो परटीसटो रुपाड उपकेन्डीरीय टहाड सोचो ठीनी राजस्वो परटीसट (सन् २००२) : गूमसठाऊ टह (नीरभूकका चीकच भाक), लीस/लगगा/ प्रन्तीय टह (चेचेस् रड्ग लेच), ईसठानीय टह ।

गूमसठाऊ ठीटीओ ठपना

सेन् सेन् च ढलीड जाती, ढलीड ढूट र ढलीड रेवासो लीसकोआड ढलीड मोलचके मन्डीके हटई लीसो चीन्डीटाक खास्के बाटी गूमसठा लाच डीन्चीसले । कोई लीसए मेनु लगगो चीन्डीसलेच भरमीकोके पाहाली याहम बल्लीओ जाटके हट पट्टठोक लेच याबा मोलकचीसचओ बाटी

ठगन ग्योहके मेहोराड गूमसठाऊ काट् मट्टई उपाया डेहाँड माहाले । अरु उपायाको पाहाली नीटी, हीलसा लोडाकके, ढूटो नीटी, रेवासो कार्यकरमको, चूनाब ठीटीआड परबढानको, कोक्च, सकाराट्मक् भाक्च ढीनच लेके ह्योकले । गूमसठाऊ ठीटीए मट्टई लीसके मोलक्चीस्च खास्ले डेच जरुली माले ।

नेपालाड सम्बीढानसभो चूनाब जाटाक्के हट मीघ्या सम्बीढान-२०६३ पास जाटक्च समेनाओ कीरीयाकलापको सरखारके जन्टा खेरेप टाहाकके जाकर्मईड आमसीक रुपाड सुहँटाकम लेआ । ईचेई जाटनाड मेनके जूटाक्च जनटालाक ढलीड जूबाप याहच छान्के, छेउ लगडीस्च जोलीकोके पाहली पाहकम बल्लीओ जाटके र पट्टाड राहच मामलाकोआड फोस्च पट्टठोक ग्योहके सरखारी अढीकारीकोके डूसके ह्योकले ।

नेपालो गूमसठाऊ साँगाओ बाटी माक्च टहो एकाईकूड ब्यान जाट्च मेहोराड सम्बीढान रीक्चकोई ठरठराऊ पछ्याड द्यान याहके परीस्ले । होसेकोई जाती, दुट्ट हट जातीओ जोलीको, जनसङ्ख्यो, भाओ हट गुईयाऊ - हीलसाओ वीसयाकूड राजनईटीओ / ईटीहाँसो मेहोरो र पारकीरीटीक मूहानाड ओँसके परीस्ले ।

भीन्डई भीन्डई गूमसठाऊ लीस्कोआड गूमसठाऊ एकाईकूड आकार, सङ्ख्या र अनूपाट भीन्डा भीन्डई छान्ले । सम्बीढाने नीठयान् जाट्च जीममेवारीओ कामाड लाईडीकके बाटी माक्च टहकूड एकाईकोकठ ओल्च मूल साढान लेके परीस्ले । जम्मई गूमसठाऊ लीस्कोए रसे रसे गूमसठाऊ एकाईकूड सङ्ख्या र आकार हट सरखारो ठरठराऊ टहो माट्भूड सम्बन्ढाड फेरीस्च अनुभप जाट्ले । बूडडी ओलोकम खास्च गूमसठाऊ ठीटीए पट्ट ठीटी भीटीरीक अरीस्खाल डेहाड ड माईच हट सेहम फेरीस्च के मन्डीच छान्ले ।

नेपालाड गूमसठा

खयाकीड हौंडा नेपालाड काट् खाल्या र ढेनामूड सासन केट्च तरीका लेच आले । चाहाँढरी लीसो आढारभूट साँगाड ढलीड फेरीसाक्चलाक पर्जाटान्ठीरीकरन टरकीप अधेरलाक नूडके ह्योकच माडाङ्चीस्ले । गूमसठाऊ साँगा लाचए होसे छ्यापीड सारभूट रुपाड फराक लाम लाके डाङ्चीसमले ।

ढेनामो सरखारे पूरानो छ्यापो रुपाड सीङ्गई लीस्के नई काट् एकाईयो रुपाड सासन जाट्मना राहम लेआ । लीसके वीकास छेट्टरा, अनचल हट जील्लाकोआड भाक् ढ्याड ड होसे जम्मई ढेनामो सरखारो मेल्लाकाटो लोयाट् भीटीरीक् लेम ले । होसई एकाईकोई फूक्का यावा स्वायट्ट सम्पय माडाले । छेट्टरा र अनचल ईस्टरो चुनाऊ माछान्ले । ईस्थानीय नीकायकोके कानूनी सम्पय डीनच नीकायो रुपाड खास्च आल्ढ्याड ड होसेकोकठ मेल्लऊ कूसई ड लोयाट् माले । होसे नीकायकोके ढेनाम लोयाट् याहके जाट्चीसले । होसे लोयाट्को कुसे र

सम्बईहानीक परत्याभूटीओ भराड होसे नीकायको डूच माछान्ले । हेनामो सरखारे छेट्टरा, अनचल हटूड जील्लाकूड लोयाट, बटडीके, घटडीके या खारेज जाटके हयोक्ले ।

अमघीठानअभाए गूहान्डीके पटीअच चेदटअ घीआयाको

- » गूमसठाऊ एकाईकूड लोयाट हट जीम्मेबारीकोके छीलङ्गडीके परीस्के,
- » सम्बईहानीक जीम्मेबारी वीऊरीक्के जरुली मूल साढनको पट्ट एकाईकठ लेच बाट पक्का जाटके परीचीस्के,
- » लीसो पट्ट जन्टऊ आढारभूट भर्मीयो लोयाट, फूक्काफाल र जोगारो परत्याभूटी हट जोगार जाटके हयोक्च गूमसठाऊ साँगा खासके परीस्के,
- » नेपालो ठरठराऊ लेच गूईयाऊ - रेवासो भूईआड ठोन्म गूमसठाऊ साँगा खासके परीस्के,
- » गूमसठाऊ टह हट माक्च ईकाई नीसाड र भाक्म डाच भर्मीकोके मोलक्च बाटके लोडाक्के गूमसठाऊ साँगा खासके परीस्के,
- » रईठान्या जनजाटी, मढेस्या, पेचेहच हट मास्टोकूड लोयाटो परत्याभूटी छानके परीस्के,
- » ठोरई लेच रईठान्या जनजाटी जोलीकूड (ठोरई लेच भीटीडाऊ ठोरई लेच) लोयोटके जोगार जाटके परीस्के,
- » गूमसठाऊ साँगाड साभ्यारी हील्सा बेवसठा जाटके बाटी जेस्च नमूना बारे नीट्यान जाटके परीस्के,
- » लीसो ईस्टराड गूमसठाऊ एकाईकूड ऑस्चओ परटीनीढीटव जाटाक्के गूमसठाऊ वीढायीकाड ढेम्च सडन ढरी जाटम नीस सडन लेच ठीटी ठपना जाटके बारेआड वीचार जाटके परीस्के,
- » सम्बईहानीक वीबाड छ्याङ्ग जाटके फूक्का, हयोक्च हट फेस्च खन्डऑ नीयाँओ जालो ठपना जाटके परीस्के,
- » अन्टर-सरखारी सम्बन्ढ, होसेकूड काम जाटक्च कठ राहच हट अनट नीकाय अङ्गकोआड डूस टाँहाक्के टरीका बारे वीचार जाटके परीस्के ।

आढारभूट अमघईहानीक आस्काटको

गूमसठाऊ साँगो चेकटार आढारभूट आस्काटको ईलाड याहचीसमले टयाहाड ड होसको ज जम्मई छ्याङ्गले न ट काट अर्कोईड भाह्म ले । नेपाले आखीरीआड जम्मई मेहोर खाट्च वीसायवसटूकोके ह्यानाड डाके काट ढलीड जोरीस्च ठीटी लाके परीस्चले ।

गूमसठाऊ ठीटी बेला कठ कठ पाको छान्म नूड्ले । नेपालकठ गूमसठाऊ छ्यापो हीरा अनूभप माले र ईसे अभई लोक्ठान्ठीरीक् सासन ठीटीओ बाटी छेमटा लोआँक्के मेहोराड ले । होट बाटी

गूमसठाऊ साँगा लाम भ्यापक खाटाकम जाटके परीसच ढलीड मूडडाको होटनारा अघेर राहले । टूच्च चरनाड ठरठराऊ बीसायाको कठ राहच नीठ्यानो मेसो हट वेवहाराड राक्च मेसोआड राहके ह्योकच समस्याकूड अघेरना टऊलडीके परीसले । होटजाटम, हील्सा राहच लाम् हट वीकासो आऊसरकोआड बोरोबर माजाटच, जाटीओ लोयाट डीहीम डूच जोलीको माज्भाड् समजुडारी मालेच, भाहच हट खन्ड्या खन्ड्या जाटम आल्के डेच सोरको कराडच चूनाऊटी छान्के ह्योकले ।

गूमसठाऊ ठीटीओ सेहेम केसाक्च आढारको, लोकटन्टर, कानुनो सासन हट भरमीओ लोयाट आले डेच कुरा वार्के पट्टओ लागी जरुली ले ।

क) सकटी पूडच कठ राहच मूडडाको

आसकाटको	सेहेच पछ्याको/लभ्याको	चूनऊटीको
१. वलीयो ढेनामो सरखार	<ul style="list-style-type: none"> » सजीलो नीठ्यानो मेसो, » ढेनामीड जम्मई नीकायकोके बोरोबोर बेवाहार/जोगार याहके ह्योकके, » नीकायकोके डीभोरो ढेनामीड मीडूस, » वीकास कीरीयकलापो जरुली लेख भनई ढलीड सकटी भूरूमके आहके, » खन्ड्या खन्ड्या भाटके टकनीड जोगार । 	<ul style="list-style-type: none"> » ढेनामो सरखारईड चापडीके आहके डेम एकाईकोके मीवीरीस् खयोके ह्योकले , » चीनडीटाक्चओ ममेटडीस्च जाक्माओ कारनई जोली जोली कोआड मीनाम मीरीस् खयोके ह्योकले । » सरखार जन्टालाकीड लोस्जई डूके वाटई डीभोरो डीनूके ह्योकले ।
२. वलीयो माक्च टहो सरखारको	<ul style="list-style-type: none"> » चीनडीटाक कठ राहच जाक्मा पूरा छानके, » मेनो भोटारीकोलाक ईस्ठानीय सरखारकूड लोड्च जीममाबारी, » सरखार जनटाकठ ढलीड खरेप । 	<ul style="list-style-type: none"> » ईस्ठानीय ओलच पूहच जोली खयोहचए जाटनाड एकाईकोआड लेच ठोरई सडखुया लेचको अपठ्यारोआड परीस्के ह्योकले । » छेटरा/परन्टाड कानून/मापुडन्डाकूड बोरोबर मालेच (फराक) वेवहार ।
३. डूस्च खन्नुड गूमसठाऊ	<ul style="list-style-type: none"> » ढेनाम चूट र एकाई सरखारो माज्भाड डीभोरो काटे काटके डूस्च काम, » गोस्यारी आयोजनाको या वीकास मेसोके अघेर आल्के हेक्च ले । » ढेनाम चूटो डीभोरो मीडूस । 	<ul style="list-style-type: none"> » ढेनमो सरखारो सकटी लोडाकम आल्के जाक्के, » आरकोलाक भर वडुडीस्के हेक्चले ।

४. माक्च तहो एकाईकोके बोरोबर लोयाट्	<ul style="list-style-type: none"> » बोरोबर ईस्टराड लोहो सासन र स्वायटटो लोयाट्, » ईटीहाँसी या गूर्इयाऊ पहीला केसम राह्च भराड कूसेई ड एकाईकोके भाक्च मजाट्के, » बोरोबरो आढार । 	<ul style="list-style-type: none"> » हील्सा हट गूर्इयाऊ ईस्टीटी कमजोर लेच बीकास माछान्च लोस लग्गाकोआड भन् ठलीड भारी परीस्के ह्योकले ।
५. माक्च टहो एकाईकोके वीवीढ लोयाट्	<ul style="list-style-type: none"> » एकाईकोके होसेकुड ईस्टीटी, खाँचो हट सहमटीओ आढाराड सकटी चूलाक्च या पूङ्चकाज, » योग्यटा हट खुवीओ मनीटा । 	<ul style="list-style-type: none"> » चूटाओं सरखार् नीकई बल्लियो छान्म नूडके आहेके । » राजनीटीओ सकटी ठोरई लेच परान्तकोई ठेनामोकठ बोरोबर ईस्टाराड वारटा जाट्के मोहयोक्के ।

ख) जाटी, भा हट मूल साढान कठ राह्च मूड्डाको

आस्काटको	सेहच पछ्यको/फाईदाको	चूनाऊटीको
१. जाटी, बूट, ढरम, रेवास याबा चीन्डीटाकठाड टोङ्च गूमसठाऊ	<ul style="list-style-type: none"> » जममई जाटजाटी, बूट, ढरम हट रेवासो चीन्डीटाक्च लाक् मनीटा, » ठोरई लेचकोके मामन्डीके याबा छेऊलाक माजाट्के, » ईसठानीय मूल साढानाड ईसठानीय जन्टो लोयाट् । 	<ul style="list-style-type: none"> » साम्परडायीक बीरोड् छान्के हेक्चले, » भाहाके डीहके कठ लीस भाट्के ह्योकके खटरा, » एकाई भीटीरीडो ठोरई लेचको माज्भाड गीन माभ्योह्के हेक्च ले ।
२. भाओ पक्का पक्की, हील्सा लोडाके मऊका हट पाराकीरीटीक मूलो पूड्ठाड् टोङ्च	<ul style="list-style-type: none"> » ईसठानीय मूल ईसठानीय जन्टो लोयाट् ठलीड पक्का पक्की छान्के ह्योकके » हील्सो लोडाक बेस्सरी मऊका » चाहॉ लेच साँगाकूड डीभोरो । 	<ul style="list-style-type: none"> » एकाईको माज्भाड मूल साढानो चाहॉ लेच फरके बोरोबर माछान्च बाट् भन् फईलीडीस्के ह्योकके, » ठोरई लेचकोके वईरी छीक्के या छेमलाक छान्के छान्च ले, » जाटीओ/ढूटो चीन्डीटाकच मूड्डाके गूहान्डीके माह्योकके ।
३. आसकाट् (१) र (२) ओ मोलोचीस्च	<ul style="list-style-type: none"> » जाटीओ हट मेनो चीन्डीटाक्के मूड्डा खास्च जोली मीजाक्माको हट गूर्इयाऊ हील्सा साँचचई र साँढकूड माज्भाड बोरोबोराड डाके । 	<ul style="list-style-type: none"> » कूसई ड जोली मभाक्च याबा कूसई वेवाहारड मखाट्च लीस साँगा खास्के माजाट्म ज ज्योरच बोरोबर पाके ।

ग्याचीश् - छ्योट् चाटे

सम्वीढान्सभाओ गीरराहको हट जाक्च पट्ट भरमीके सम्वीढान् खास्च मेसोआड छान्के न परीस्च वारच याटाक्के नई ईसे ग्याचीस छ्योटओ सूर आले । ईसे येलचको सम्वईढानीक मीफालवारे कूई र कीसीमई अघेर न टऊलडीच बिचारे रोकच वा बाट् डाच वा डेकेपाच मीमन् माहाँले । ईसे छ्योट् सड्यूकटा रास्टसङ्घीय वीकास् कार्यकरम् (यूएनडीपी) ओ “नेपालाड पट्टको कठ मोल्म सम्वीढान् खास्के बाटी डूस्के (एसपीसीवीएन) परीयोजनाऊ समन्व्याड नेपाली हट बहिरा लीसूड सम्वीढान वारचकूड गोस्याहारी ढान्डासचओ मीफल आले ।

ईसे कीटापकोके चेक सेहटाक्के कुटछानार हट मीनू कूरा डाके बाटी खास् ग्वाहरीक्के जाट्चीस्ले । ढलीड भन्डारा ढलीड सेटाक्के (वाराक्के) वाड्डे लच मीग्योहए छलफलके सूहाँक्के ईसे येलचको च्सेके ह्योका डेहाड नई मानड लाच सुर डीन्च छान्चीस्ले । डीन्च टीपनीको ओँस्म ईसे मारच कीटापकूड मीनाम हटई अरू छ्योट् टयार जाट्के ह्योक्चीस्ले ।

ईसे छ्योट्के नेपालओ चेट्ठार मुख्य लीसो ढूटकोआड लेट्च मेहोराड ढेमूड सेहच टहड जाट्म डाके हट खेरेपूड ढूटओ ढलीड सङ्ख्यए वारच खाट्च डाक् बाढीक्के कूटा जाट्म छान्ले ढान्डास्के जाट्मले । डाकओ मीचीही ज्योरच हट खाट्च चलन वारे ठरठराऊ ढूटओ गूमसठाकूड मीघयाड नूनीड छलफल हट मीलाम घोमो वाट्को छान्के असाक् छान्के ह्योक्ले । सम्वईढानीक सम्वाड् केन्डरूड ओँट होडीन्च मीलाम घोमो छान्च वाट्कोके कूसई र टरीकई छायाँङ्ग पारीक्के माहाँले होसे ढूटकोके र मोल्मो ईसे ढान्डासड मोल्चीस्च र डूप्चऊ ढलीड डेनाड ढलीड लोडाके आले । लीसाड सम्वीढान् खास्चकठ वाट् खाट्च वीषय वसट् वारे सम्वईढानीक सम्वाड् केन्डरईड टयार जाट्के पाच छ्योट् खट्म परीस्च वाहस्को काट छीस् ईसे मारच कीटाप आले ।

सभासङ्को हटई ईसे बीषय बस्तूआड चासो डाच पट्ट भरमीकोके मूख्य सम्वईदानीक बीचार हट मूडडाकोआड मोलोकके ईसे छयोद् खट्म छीऊच येलचऊ सूर आले । छयोद् भीटीरीआड काट काटर कीटाप नेपालाड डाक्च मूख्य दूटको (नेपाली, मईठीली, भोजपूरी, ठारू, मगर, टामाड, नेवार) र अङ्गरेजी दूटाड डीन्ले । ईसे परीसूच बाहसूको सेके ड डीनाक्चले हटई ईसेकोके अनलाईन नाड र डामेले ।

पहीलो चरनाड ईसे येलच छयोटाड मोलोकच बीसया बस्तूको ईटा ले : लीस र ढरम, नेपालाड सङ्घीयटा, आढारभूट भरमीयो लोयाट, आडीबासी जनजाटीओ लोयाट, अल्पसङ्ख्यककूड लोयाट, सरखारऊ परनालीको, फूकका फाल न्याँपालीका, सठानीय सवायट्ट सासन, बीभीडटा र सामाजीक समावेसीकरन, सहभागीतामूलक सम्वीढान खासूच मेसो ।

सम्वईदानीक सम्वान् केन्द्रा

सोम आँटी, अल्फाबेटा कम्प्लेक्स, मीनाम बानेसोर, काठमाडओ

टेलीफोन नं. ९७७-१-४७८५४६६/४७८५४८६/४७८५९९८

ई-मेल : info@ccd.org.np

वेबसाइट : www.ccd.org.np

